

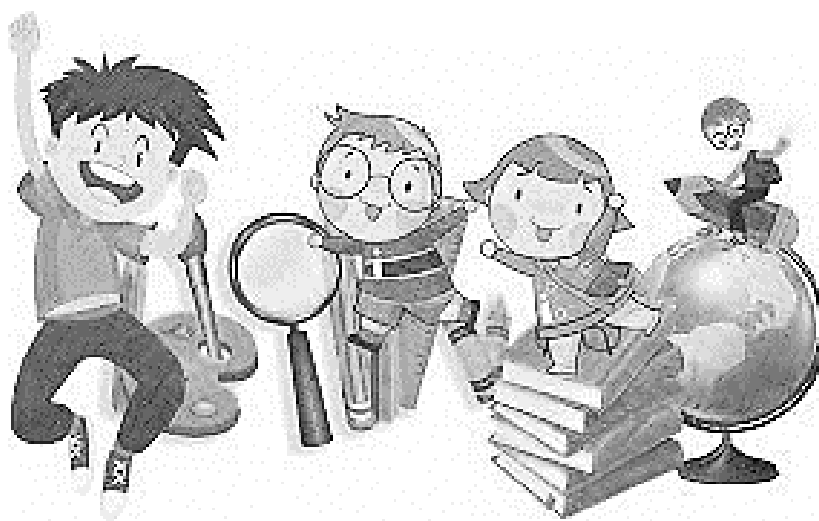
**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Біологічний факультет
Кафедра плодоовочівництва і виноградарства

Попович Г.Б., Симочко В.В.

Методичні вказівки

до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи з
навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 013 Початкова освіта

Ужгород – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Біологічний факультет
Кафедра плодоовочівництва і виноградарства

Попович Г.Б., Симочко В.В.

Методичні вказівки

до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 013 Початкова освіта

Ужгород – 2023

Методичні вказівки до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 013 Початкова освіта / Попович Г.Б., Симочко В.В. – Ужгород, 2023. – 30 с.

Укладачі:

Попович Г.Б., доцент кафедри плодоовочівництва і виноградарства, кандидат біологічних наук;

Симочко В.В., завідувач кафедри плодоовочівництва і виноградарства, кандидат біологічних наук, доцент.

Рецензенти:

Ярослав Сивохоп, директор Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Михайло Вакерич, завідувач кафедри генетики, фізіології рослин і мікробіології, кандидат біологічних наук, доцент

*Рекомендовано до друку:
Вченою радою біологічного факультету,
протокол № 1 від 6 вересня 2022 р.;*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Практична робота № 1. Методика навчання природничої освітньої галузі як педагогічна наука.	5
Практична робота № 2. Аналіз змісту навчальної програми з природничої освітньої галузі	6
Практична робота № 3. Методика формування природничих уявлень та понять	7
Практична робота № 4. Застосування методу бесіди	10
Практична робота № 5. Методика використання методу дослідження	11
Практична робота № 6. Спостереження як основний метод дослідження природи в початковій школі	12
Практична робота № 7. Осередок живої природи для проведення дослідів.....	13
Практична робота № 8. Методика використання проблемного навчання	15
Практична робота № 9. Методика використання дидактичних ігор	16
Практична робота № 10. Методика використання методу проєктів	17
Практична робота № 11. Організація та методика проведення уроку засвоєння нових знань	18
Практична робота № 12. Організація та методика проведення комбінованого уроку	19
Практична робота № 13. Організація та методика проведення предметного уроку	19
Практична робота № 14. Організація та методика проведення нестандартного уроку	21
Практична робота № 15. Організація та методика проведення уроку узагальнення і систематизації знань	22
Практична робота № 16. Організація та методика проведення уроку-екскурсії	23
Практична робота № 17. Методика проведення позаурочної та позакласної роботи з природничої освітньої галузі	24
ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	25
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	27

ВСТУП

Методичні вказівки до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Методика навчання природничої освітньої галузі» розроблено у відповідності до затвердженої програми дисципліни та згідно структурно-логічної схеми, передбаченої освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра спеціальності «Початкова освіта».

Дисципліна є нормативною і входить до змісту професійної та практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Метою вивчення навчальної дисципліни є оволодіння майбутніми фахівцями початкової освіти методами і прийомами формування природничих знань у молодших школярів для подальшого використання в практичній діяльності на принципах Державного стандарту початкової освіти і вимог Концепції НУШ.

З поміж базових результатів навчання здобувачів є готовність до вирішення широкого кола професійних завдань, організація наукової, методичної та навчальної діяльності вчителя початкової школи. Важливим є вміння організовувати власну науково-пошукову та самостійну роботу; формувати в учнів початкових класів мотивацію до навчання предметів природничої галузі; планувати і проводити сучасний урок з природничих наук як цілісну наукову картину світу. Однією з вимог цієї дисципліни є формування навички педагогічної культури, правил поведінки у нестандартних і конфліктних ситуаціях, що можуть виникнути під час уроків.

Програма навчальної дисципліни складається з лекційних та практичних занять, під час яких здобувачі отримують систему знань, практичних умінь та навичок для подальшого використання у педагогічній діяльності. У цілому навчання неефективне, якщо студенти не мають можливості застосування нових знань, здобутих протягом навчання на практиці. Студенти виконують практичні роботи, які дають можливість поглибити знання, відпрацьовують методику ведення різних типів сучасного уроку з природничих наук у початковій школі. У курсі передбачено підготовку майбутнього учителя до навчання молодших школярів вести спостереження за змінами в навколишньому середовищі, проводити прості досліди.

Крім того, програмою навчальної дисципліни передбачено самостійну роботу здобувачів, що сприяє формуванню професійної компетентності, забезпечує розвиток навичок самоорганізації та самоконтролю, створенню умов для самостійного набуття знань, умінь, навичок та їх застосування на практиці.

До методичних вказівок увійшли роботи з основних тем, які вивчаються студентами з дисципліни. До кожного практичного заняття подано завдання, які необхідно виконати та наведено питання для самоконтролю. Це дасть змогу студентам краще засвоїти теоретичний матеріал та підготуватися до виконання практичних робіт. Подано перелік тем для самостійного опрацювання над змістом даного курсу.

Практична робота № 1

Тема: Методика навчання природничої освітньої галузі як педагогічна наука.

Мета заняття: ознайомитися з предметом і завданнями, з основними етапами встановлення та розвитку методики навчання природничої освітньої галузі як науки.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Законспекуйте основні етапи встановлення і розвитку методики навчання природничої освітньої галузі.

Завдання 2. Підготуйте усну доповідь про одного з вчених, основні праці якого присвячені питанням встановлення та розвитку методики навчання природничої освітньої галузі.

I. Розвиток методики навчання природознавства в дореволюційний період (до 1917 р).

1. Значення педагогічної діяльності Зуєва Василя Федоровича для становлення методики викладання природознавства.
2. Герд Олександр Якович – основоположник наукової методики викладання природознавства.
3. Погляди Костянтина Дмитровича Ушинського на викладання природознавства у початковій школі.
4. Вклад Василя Порфирівича Вахтерова у розвиток методики викладання природознавства.
5. Педагогічний досвід Валеріана Вікторовича Половцева в області методики викладання природознавства.

II. Розвиток методики викладання природознавства в 19–20 ст.

1. Значення творчого доробку Костянтина Петровича Ягодовського у розвитку методики викладання природознавства.
2. Внесок Олександра Олександровича Половинкіна у методику викладання географії у початковій школі.
3. Вклад Костянтина Антоновича Сонгайло у методику викладання географії у початковій школі.
4. Погляди Петра Олександровича Завітаєва на викладання природознавства у початковій школі.
5. Михайло Миколайович Скаткін та його внесок у розвиток методики викладання природознавства.

Завдання 3. Укладіть бібліографію статей педагогічної спадщини одного із авторів (завдання 2), опублікованих у наукових виданнях.

Завдання 4. Проаналізуйте матеріал, до кожної статті (завдання 3) підготуйте коротку анотацію.

Питання для самоконтролю:

1. Що є предметом вивчення методики навчання природничої освітньої галузі у початкових класах?
2. Яка мета і завдання методики навчання природничої галузі як педагогічної науки?
3. Чому методика навчання природничої галузі належить до педагогічних наук? Обґрунтуйте свою думку.
4. З якими науками тісно пов'язана методика викладання природничої освітньої галузі? Доведіть свої твердження.
5. Як розвивалася методика викладання природничої галузі в дореволюційний період?
6. Яке значення педагогічної діяльності В.Ф. Зуєва в історії розвитку методики навчання природничої освітньої галузі?
7. Чому А.Я. Герда вважають основоположником методики викладання природничої галузі?
8. Як вплинули роботи вітчизняного педагога К.Д. Ушинського на розвиток методики навчання природничої галузі?
9. Який вклад у розвиток методики навчання природничої галузі зробив В.П. Вахтеров?
10. Яке значення педагогічної діяльності В.В. Половцева в області методики викладання природознавства?
11. Як розвивалася методика викладання природничої галузі у 19–20 ст.?
12. Яке значення мали роботи К.П. Ягодовського для подальшого розвитку методики навчання природничої галузі?

Практична робота № 2

Тема: Аналіз змісту навчальної програми з природничої освітньої галузі.

Мета заняття: ознайомитися з особливостями змісту природничої освітньої галузі та типових навчальних програм.

Завдання для самостійної роботи:

I. Методика навчання природничої освітньої галузі на сучасному етапі.

Завдання 1. Складіть порівняльну таблицю Державних стандартів початкової загальної освіти 2012 р., 2018 р. (освітня галузь «Природознавство» і «Природнича освітня галузь»).

Державні стандарти	2012 р.	2018 р.
Назва освітньої галузі		
Назви та кількість змістових ліній		
Кількість годин на тиждень		
Предмети, якими реалізується освітня галузь		

Завдання 2. З нового Державного стандарту початкової освіти (2018 р.) випишіть освітні галузі та вкажіть якими предметами вони реалізуються в початковій школі.

Завдання 3. Опрацюйте пояснювальну записку до навчальної програми інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та складіть перелік особливостей організації вивчення природничої освітньої галузі.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає основна мета і зміст природничої освітньої галузі?
2. Назвіть основні завдання природничої галузі в початковій школі.
3. Дайте аналіз змісту типової навчальної програми «Я досліджую світ» під редакцією О.Я. Савченко.
4. Дайте аналіз змісту типової навчальної програми «Я досліджую світ» під керівництвом Р.Б. Шияна.
5. Назвіть основні змістові лінії інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі.
6. Як побудований курс «Я досліджую світ» у початковій школі? Обґрунтуйте відповідь, спираючись на програму навчального курсу.
7. Доведіть, що основною освітньою галуззю в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» визначено природничу освітню галузь.
8. Зазначте методичні рекомендації для інтегрованого курсу «Я досліджую світ» щодо календарно-тематичного і поурочного планування.
9. Дайте визначення основним дидактичним принципам навчання. Проаналізуйте, які з них лежать в основі побудови змісту природничої освітньої галузі.
10. Доведіть, що принципи сезонності, краєзнавчий, батьківщинознавчий та принцип природоохоронності є специфічними у викладанні природничої освітньої галузі.

Практична робота № 3

Тема: Методика формування природничих уявлень та понять.

Мета заняття: ознайомитися з методикою формування природничих уявлень та понять; навчитися складати схему аналітичних міркувань при формуванні поняття.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Складіть науковий опис однієї з тварин на вибір (білка, ведмідь, вовк, дикий кабан, заєць, їжак, кріт, лисиця, мураха, олень, польова миша ховрах тощо) за планом:

- Назва тварини.
- Особливості зовнішньої будови.

- До яких умов життя пристосована.
- Добування їжі.
- Пристосування до захисту і нападу.
- Значення в природі та житті людини.
- Чи потребує охорони.

Завдання 2. За даним планом охарактеризуйте довільно вибране поняття з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (1–4 клас).

Назва поняття.

1. Клас.
2. Тема.
3. Характеристика поняття.
  - загальне чи одиничне;
  - зміст (сукупність існуючих ознак предметів, відображених у понятті);
  - обсяг (сукупність предметів, які входять в поняття);
  - є пропедевтичним (попереднім) до систематичного курсу основної школи (біології, географії, фізики, хімії).
4. Висновок (доступність для розуміння і засвоєння учнями, науковість статті, в якій висловлюється дане поняття).

Завдання 3. Поясніть послідовність міркувань при формуванні понять:

- 1) опорно-рухова система і скелет людини;
- 2) система органів чуття і шкіра;
- 3) птахи і зимуючі птахи;
- 4) звірі і свійські тварини;
- 5) звірі і лисиця;
- 6) культурні рослини і пшениця;
- 7) ялина і хвойні дерева;
- 8) рослина і картопля;
- 9) птаха і ластівка;
- 10) береза і рослина;
- 11) роса і явище природи;
- 12) туман і явище природи.

Підготуйте завдання одного з варіантів, за бажанням доповніть ряд.

Завдання 4. Складіть схему формування:

- 1) уявлення «береза» на основі спостережень;
- 2) уявлення «річка» на основі спостережень;
- 3) уявлення «калина» на основі спостережень;
- 4) уявлення «озеро» на основі опису;
- 5) уявлення «море» на основі опису;
- 6) уявлення «гори» на основі опису;
- 7) поняття «повітря» дедуктивним способом;
- 8) поняття «грунт» дедуктивним способом;
- 9) поняття «вода» дедуктивним способом;

- 10) поняття «комахи» індуктивним способом;
- 11) поняття «риби» індуктивним способом;
- 12) поняття «свійські тварини» індуктивним способом.

Підготуйте завдання одного з варіантів.

Завдання 5. Розробіть зразки завдань для учнів 1–4 класів, що перевіряють у них:

- 1) уміння аналізувати об'єкти природи, виділяти істотні ознаки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі;
- 2) уміння аналізувати об'єкти природи, виділяти відмінні ознаки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі;
- 3) уміння порівнювати завдання за кількістю ознак, що порівнюються, за характером об'єктів;
- 4) уміння класифікувати об'єкти природи;
- 5) уміння формувати завдання «підведення під поняття»;
- 6) уміння різнобічно аналізувати об'єкти природи;
- 7) уміння формувати пізнавальні запитання до малюнка;
- 8) уміння формувати пізнавальні запитання до натуральних об'єктів, за якими ведеться спостереження;
- 9) уміння формувати пізнавальні запитання до тексту чи його частини;
- 10) уміння доводити судження.
- 11) диференційовані завдання за рівнем складності змісту
- 12) диференційовані завдання за рівнем пізнавальної самостійності учнів.

Підготуйте завдання одного з варіантів. Клас і тему оберіть самостійно.

Завдання 6. Опрацюйте журнали (наприклад, «Учитель початкової школи») за останні п'ять років щодо вмісту в них статей про формування природничих понять в учнів початкової школи.

Питання для самоконтролю:

1. Чим відрізняється відчуття від сприймання, уявлення від поняття?
2. Опишіть методику формування природничих уявлень шляхом спостережень.
3. Опишіть методику формування природничих уявлень на основі описів.
4. Що таке зміст та обсяг поняття?
5. Дайте характеристику простим і складним, загальним і одиничним природничим поняттям.
6. Чому в початковій школі формуються початкові та елементарні природничі поняття?
7. Яке значення має формування природничих понять в молодших школярів?
8. Зазначте загальні принципи формування понять.
9. Яких дидактичних умов необхідно дотримуватися під час організації сприймання молодшими школярами об'єктів і явищ природи?

10. Доведіть, що під час формування понять важливо дотримуватися принципу наступності.
11. Розкрийте значення розвитку самостійності учнів при формуванні природничих понять.
12. Дайте визначення понять «уміння», «навичка».
13. Опишіть методику формування вмінь аналізувати та порівнювати об'єкти природи.
14. Опишіть методику формування вмінь виділяти істотні ознаки.
15. Яка методика формування вмінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у природі?
16. Опишіть методичні вимоги вмінь класифікувати об'єкти природи.
17. Яка методика формулювання пізнавальних запитань?
18. Назвіть види диференціації завдань на уроках природничої галузі.

Практична робота № 4

Тема: Застосування методу бесіди.

Мета заняття: ознайомитися зі словесними методами навчання. Навчитися складати запитання для бесіди на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Підготуйте запитання до бесіди на одну із запропонованих тем:

1. Різноманітність рослин, їх будова (1 клас, вивчення нового матеріалу).
2. Різноманітність тварин. Дикі та свійські тварини (1 клас, вивчення нового матеріалу).
3. Охорона природи (1 клас, актуалізація опорних знань).
4. Харчування і здоров'я (1 клас, актуалізація опорних знань).
5. Як почуються рослини навесні (2 клас, актуалізація опорних знань).
6. Як змінюється життя у водоймах навесні (2 клас, актуалізація опорних знань).
7. Як птахи зустрічають весну (2 клас, вивчення нового матеріалу).
8. Які бувають форми земної поверхні (2 клас, вивчення нового матеріалу).
9. Яка роль шкіри в організмі людини (3 клас, вивчення нового матеріалу).
10. Що утворює опорно-рухову систему (3 клас, актуалізація опорних знань).
11. Як ми пересуваємося (3 клас, вивчення нового матеріалу).
12. Правила споживання їжі (3 клас, актуалізація опорних знань).

Завдання 2. Розробіть фрагмент бесіди з узагальненням результатів спостережень учнів 1 класу за змінами у природі протягом тижня.

Завдання 3. Продемонструйте фрагмент уроку вступної бесіди (наприклад, підведення учнів до потреби у проведенні дослідів чи виконання практичної роботи).

Завдання 4. Складіть розповідь. Тему і клас виберіть самостійно. Наприклад, розповідь про те, як люди доглядають за свійськими тваринами (1 клас).

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення методу навчання та методичному прийому.
2. Назвіть словесні методи навчання.
3. Поясніть особливості словесних методів навчання курсу «Я досліджую світ», наведіть приклади використання їх на уроках.
4. Опишіть методичні вимоги до проведення бесіди.
5. Назвіть види розповіді.
6. Опишіть методичні вимоги щодо застосування розповіді на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
7. Дайте характеристику опису як словесному методу навчання.

Практична робота № 5

Тема: Методика використання методу досліджу.

Мета заняття: ознайомитися з наочно-практичними методами навчання. Розкрити значення досліджу та практичних робіт у пізнанні навколишнього світу молодшими школярами.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Користуючись підручником «Я досліджую світ», законспектуйте досліджу і практичні роботи, які пропонуються учням для проведення в початковій школі (клас оберіть самостійно). Записи оформити у вигляді таблиці:

Клас	Назва досліджу	Необхідне обладнання	Назва практичної роботи	Необхідне обладнання

Завдання 2. Розробіть фрагмент уроку з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», поєднуючи словесно-наочні методи навчання із виконанням досліджу (клас і тему оберіть самостійно).

Завдання 3. На прикладі розробленого фрагменту уроку (завдання 2) вкажіть використані методи навчання. Записи оформити у вигляді таблиці:

Етапи уроку	Групи методів навчання	Використані методи навчання
	словесні	
	наочні	
	практичні	

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення наочних і практичних методів навчання.
2. Поясніть особливості наочно-практичних методів навчання курсу «Я досліджую світ», наведіть приклади використання їх на уроках.
3. Яка роль слова вчителя при використанні наочності? Доведіть свої судження прикладами.
4. Яка роль дослідів і практичних робіт у пізнанні навколишнього світу молодшими школярами?
5. Опишіть методичні вимоги щодо застосування демонстраційних дослідів на уроках «Я досліджую світ».
6. Опишіть методику роботи з наочним посібником.
7. Охарактеризуйте основні етапи організації і проведення дослідів та експерименту.

Практична робота № 6

Тема: Спостереження як основний метод дослідження природи в початковій школі.

Мета заняття: ознайомитися з практичними методами навчання. Розкрити значення спостережень при вивченні навколишнього світу молодшими школярами.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Користуючись підручником «Я досліджую світ», законспектуйте спостереження, які пропонуються учням для виконання в 1–4 класі. Записи оформити у вигляді таблиці:

Клас	Спостереження

Завдання 2. Розробіть фрагмент уроку з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», поєднуючи словесно-наочно-практичні методи навчання із проведенням спостережень. Клас і тему оберіть самостійно.

Завдання 3. Розробіть план спостережень за весняними (осінніми, зимовими) змінами у природі для учнів початкової школи:

- 1) визначити мету;
- 2) скласти план;
- 3) зафіксувати (записати або замалювати) результати,
- 4) зробити висновок.

Клас і тему оберіть самостійно. Те, що спостерігали можна об'єднати у групи. Назвіть ці групи. Записи оформити у вигляді таблиці:

Ознаки	Природні об'єкти	Рукотворні об'єкти
Колір		
Форма		
М'яке / тверде		

Питання для самоконтролю:

1. Яке значення у формуванні знань про навколишній світ відіграють спостереження?
2. Охарактеризуйте спостереження як основний метод пізнання навколишнього світу.
3. Яка відмінність між фенологічними та метеорологічними спостереженнями?
4. Опишіть зміст основних етапів організації та проведення спостережень.
5. У чому полягає підготовка вчителя до проведення спостережень?
6. Які особливості ведення спостережень за природою і трудовою діяльністю людини у початковій школі?
7. Які методичні прийоми змусять дітей аналізувати, синтезувати отриману під час спостережень інформацію (факти)?
8. Наведіть приклади завдань, де провідною діяльністю є спостереження.

Практична робота № 7

Тема: Осередок живої природи для проведення дослідів.

Мета заняття: визначити місце і роль осередку природи в навчально-виховному процесі.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Користуючись підручником «Я досліджую світ», законспекуйте теми уроків, під час яких досліди і практичні роботи можна проводити у куточку живої природи, на шкільній ділянці чи географічному майданчику. Записи оформити у вигляді таблиці:

Клас	Тема уроку		
	у куточку живої природи	на шкільній ділянці	на географічному майданчику

Завдання 2. Розробіть фрагмент уроку з курсу «Я досліджую світ» у 4 класі за підручником Т.Г. Гільберг та ін., 2021 (1 частина). Доберіть основне та допоміжне обладнання (додатковий матеріал, таблиці, карти, глобус,

колекції, макети, обладнання для практичних робіт на географічному майданчику тощо). Тему оберіть із запропонованих нижче:

1. Для чого потрібні глобуси і карти?
2. Про що розповідають карти?
3. Як орієнтуватися на місцевості?
4. Що таке план місцевості?
5. Що таке масштаб?
6. Які країни є сусідами України?
7. На які природні ресурси багата Україна?
8. На які водні ресурси багата Україна?
9. Озера і болота України.
10. Якою буває погода?
11. Які скарби приховує Чорне море?
12. Чому ґрунти є важливим природним ресурсом країни?

Завдання 3. Законспекуйте основне обладнання географічного майданчика та призначення елементів обладнання.

Питання для самоконтролю:

1. Як організувати сучасне освітнє середовище?
2. Дайте характеристику матеріальній базі навчання.
3. Як мають відбуватися добір та організація навчальних матеріалів до уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?
4. Що можна віднести до основного і допоміжного обладнання на уроках інтегрованого курсу?
5. Розкрийте зміст поняття засобів навчання.
6. Чому підручник вважають одним з найважливіших засобів навчання?
7. Які дидактичні принципи навчання покладені в основу використання засобів наочності?
8. У чому сутність поняття комплексне використання засобів навчання?
9. Яку роль відіграє куточок живої природи?
10. Які умови слід забезпечити для створення куточка живої природи?
11. Охарактеризуйте основні вимоги до утримання рослин і тварин.
12. Поясніть використання і значення краєзнавчого куточка для уроків природничої галузі в початковій школі.
13. Розкажіть про роботу з колекціями. Як ви вважаєте: у чому сенс складання колекцій на краєзнавчій основі?
14. Яка роль моделювання в пізнанні навколишнього світу засобами інтегрованого курсу?
15. Опишіть методику роботи на навчально-дослідній ділянці.
16. Яке значення географічного майданчика?
17. Яке основне обладнання географічного майданчика?
18. Як організувати роботу із планом і картою?

Практична робота № 8

Тема: Методика використання проблемного навчання.

Мета заняття: ознайомитися з методами проблемного навчання. Навчитися складати проблемні завдання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Розробіть диференційовані проблемні завдання з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для молодших школярів. Тему і клас оберіть самостійно. (*Наприклад*, сніг, водяна пара – це... Доведіть свою думку).

Завдання 2. Розробіть фрагмент уроку з використанням методів проблемного навчання за підручником Гільберг Т.Г. та ін., 2019 (2 клас, 2 частина). Оберіть одну із запропонованих тем:

1. Як утворюється лід на водоймах?
2. Як почуються рослини взимку?
3. Як зимують комахи та риби?
4. Як зимують птахи та звірі?
5. Як упізнати весну?
6. Якою буває погода навесні?
7. Як почуються рослини навесні?
8. Які комахи з'являються першими навесні?
9. Як змінюється життя у водоймах навесні?
10. Як птахи зустрічають весну?
11. Чому птахи в'ють гнізда?
12. Які зміни в житті звірів навесні?

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте проблемні методи навчання.
2. Який основний метод створення проблемної ситуації?
3. Що включає проблемна ситуація? Які її основні елементи?
4. Вкажіть найпоширеніші прийоми створення проблемних ситуацій у процесі ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи.
5. Чи вважаються вправи підвищеної складності та їх виконання проблемною ситуацією? Поясніть свою відповідь.
6. Назвіть функції технології проблемного навчання (за М. Махмутовим).
7. Яка роль проблемного навчання в початковій школі?

Практична робота № 9

Тема: Методика використання дидактичних ігор.

Мета заняття: ознайомитися з ігровими методами навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Розкрити значення дидактичних ігор на уроках з вивчення навколишнього світу.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Доберіть ігрові завдання з об'єктами та явищами природи чи їх зображеннями з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1 класі на одну із запропонованих тем:

1. Природа навколо нас. Нежива й жива природа.
2. Сонце – джерело світла й тепла.
3. Світ живої природи.
4. Що необхідно організмам для життя.
5. Різноманітність рослин. Їх будова.
6. Деревя, кущі, трав'янисті рослини.
7. Листяні та хвойні рослини.
8. Дикорослі та культурні рослини.
9. Різноманітність тварин.
10. Дикі та свійські тварини
11. Комахи та риби.
12. Птахи та звірі.

Завдання 2. Розробіть фрагмент уроку, підготувавши завдання гри-подорожі з метою виявлення рівня знань учнів після вивчення теми або кількох тем розділу. Тему і клас оберіть самостійно.

Завдання 3. Складіть фрагмент уроку з використанням елементів ігрової діяльності для учнів 1 класу. Розробіть технологію введення гри в навчальний процес, беручи до уваги наступне:

- 1) місце гри у структурі уроку (на якому етапі проводиться – повторення вивченого, вивчення нового матеріалу, закріплення);
- 2) освітня мета ігрової діяльності (мета вчителя), ігрова мета школярів;
- 3) вид гри (за дидактичним навантаженням і формою проведення);
- 4) склад учасників, розподіл на команди, розподіл ролей;
- 5) хід гри, можлива корекція з боку педагога;
- 6) обговорення результатів, оцінювання (хто оцінює, участь у цьому вчителя).

Питання для самоконтролю:

1. З якою метою вводиться ігрова діяльність у зміст уроку?
2. Дайте визначення поняттю дидактичної гри.
3. Які основні етапи проведення дидактичної гри?
4. Назвіть види дидактичних ігор в початковій школі.
5. Як відбувається гра екологічного характеру?

6. Дайте характеристику гри-подорожі.
7. Яке значення ігор на уроках «Я досліджую світ» у процесі ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи?
8. Назвіть вимоги до проведення дидактичних ігор на уроках.
9. Опишіть методику використання гри та цікавих завдань на різних етапах уроку.

Практична робота № 10

Тема: Методика використання методу проєктів.

Мета заняття: ознайомитися з проєктною діяльністю зі знаходження способу вирішення проблеми шляхом розв'язання завдань, що впливають з цієї проблеми. Розкрити значення навчального проєкту на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Для учнів початкової школи розробіть завдання / проблеми (не менше трьох), які з метою природоохоронної діяльності доцільно, доступно та безпечно вирішувати засобами проєктної технології. (*Наприклад*, «Не зривай першоцвіт!»).

Завдання 2. Розробіть технологічну карту уроку, беручи до уваги наступне:

- 1) оберіть тему проєкту (у шкільному підручнику або в календарно-тематичному плануванні, ознайомтеся з його змістом за підручником, якщо вважаєте за потрібне, скорегуйте формулювання теми);
- 2) сформулюйте цілі уроку у вигляді запланованих результатів навчання учнів;
- 3) доберіть відповідні завдання для оцінювання індивідуальних досягнень учнів;
- 4) складіть перелік матеріальних засобів (обладнання), які використовуватимуться на уроці;
- 5) опишіть етапи уроку: мотиваційно-орієнтаційний етап (актуалізація знань, постановка навчальної задачі, висунення гіпотез), пошуковий етап (план вирішення навчального завдання), практичний етап (вирішення навчально-практичних завдань, виконання творчих завдань), рефлексивно-оцінний етап (обговорення результатів, оцінювання).

Питання для самоконтролю:

1. З якою метою вводиться проєктна діяльність у зміст уроку?
2. Назвіть типи проєктів.
3. Дайте визначення навчальному проєкту.
4. Яке значення проєктної діяльності на уроках «Я досліджую світ»?
5. Назвіть вимоги до навчального проєкту.
6. Дайте характеристику дослідницькому та інформаційному проєктам.

7. Яка роль творчих проєктів для молодших школярів?
8. Чому для молодших школярів домінуючими залишаються ігрові (рольові) проєкти? Обґрунтуйте свою відповідь.
9. Як застосувати проєктну модель навчання у класі?
10. Яка тривалість виконання навчального проєкту?
11. Яка роль батьків у проєктній діяльності?

Практична робота № 11

Тема: Організація та методика проведення уроку засвоєння нових знань.

Мета заняття: ознайомитися з методикою проведення уроку засвоєння нових знань. Навчитися самостійно складати сценарій уроку з курсу «Я досліджую світ» та підбирати відповідну наочність. Вчитися аналізувати уроки своїх однокурсників.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Використовуючи підручник з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (авт. Т.Г. Гільберг та ін., 2020 р.), розробіть розгорнутий конспект уроку засвоєння нових знань у 3 класі на одну із запропонованих тем:

1. Які бувають явища природи.
2. Які тіла нас оточують і з чого вони складаються.
3. Чому ґрунт – важливе тіло природи.
4. Які бувають рослини.
5. Яке значення грибів для природи.
6. Різноманітний світ тварин.
7. Яку будову має наше тіло.
8. Яка роль шкіри в організмі людини.
9. Що утворює опорно-рухову систему.
10. Які органи утворюють дихальну систему.
11. Як перетравлюється їжа.
12. Що таке нервова система.

Завдання 2. До розробленого сценарію уроку засвоєння нових знань (завдання 1) підберіть і запишіть відповідну наочність. В усній формі обґрунтуйте свій вибір.

Завдання 3. Проведіть аналіз уроку одного із своїх однокурсників в усній формі.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні типи уроків з природничої освітньої галузі в початковій школі.
2. Яке місце в навчальному процесі займає урок засвоєння нових знань?
3. Яка основна дидактична мета уроку засвоєння нових знань?

4. Яка структура уроку засвоєння нових знань?
5. Опишіть методику проведення уроку засвоєння нових знань.
6. Які методи та методичні прийоми, характерні для уроку засвоєння нових знань?

Практична робота № 12

Тема: Організація та методика проведення комбінованого уроку.

Мета заняття: ознайомитися з методикою проведення комбінованого уроку. Навчитися самостійно складати сценарій уроку з курсу «Я досліджую світ» та підбирати відповідну наочність. Вчитися аналізувати уроки своїх однокурсників.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Використовуючи підручники з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (авт. Т.Г. Гільберг та ін., 1–4 класи), розробіть розгорнутий конспект комбінованого уроку. Клас і тему оберіть самостійно.

Завдання 2. До розробленого сценарію комбінованого уроку (завдання 1) підберіть і запишіть відповідну наочність. В усній формі обґрунтуйте свій вибір.

Завдання 3. На основі розробленого сценарію уроку (завдання 1) вкажіть використані методи навчання.

Завдання 4. В усній формі проведіть аналіз уроку одного із своїх однокурсників.

Питання для самоконтролю:

1. Яке місце в навчальному процесі займає комбінований урок?
2. Дайте характеристику комбінованому уроку.
3. Яка основна дидактична мета комбінованого уроку?
4. Яка структура комбінованого уроку?
5. Опишіть методику проведення комбінованого уроку.
6. Які методи та методичні прийоми характерні на етапі сприймання і усвідомлення учнями нового навчального матеріалу?
7. Які методи і прийоми застосовують на етапі закріплення нових знань?

Практична робота № 13

Тема: Організація та методика проведення предметного уроку.

Мета заняття: ознайомитися з методикою проведення предметного уроку. Навчитися самостійно складати сценарій уроку з курсу «Я досліджую світ» та підбирати відповідну наочність. Вчитися аналізувати уроки своїх однокурсників.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Законспекуйте теми предметних уроків, використовуючи підручники з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (авт. Т.Г. Гільберг та ін., 1–4 класи). Записи оформити у вигляді таблиці:

Клас	Тема уроку

Завдання 2. Розробіть розгорнутий конспект предметного уроку з ознайомлення учнів з навколишньою природою на одну із тем завдання 1.

Завдання 3. До розробленого сценарію предметного уроку (завдання 2) підберіть і запишіть відповідну наочність. В усній формі обґрунтуйте свій вибір.

Завдання 4. В усній формі проведіть аналіз уроку одного із своїх однокурсників.

Питання для самоконтролю:

1. Яке значення предметного уроку в навчальному процесі початкової школи?
2. Дайте характеристику предметному уроку.
3. Назвіть особливості предметному уроку.
4. Яка основна дидактична мета предметного уроку?
5. Яка структура предметного уроку?
6. Опишіть методику проведення предметного уроку.
7. Назвіть методи та методичні прийоми, характерні для цього уроку.

Практична робота № 14

Тема. Організація та методика проведення нестандартного уроку.

Мета заняття: ознайомитися з методикою проведення уроку в нестандартній формі. Навчитися самостійно складати сценарій нестандартного уроку з курсу «Я досліджую світ».

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Заплануйте урок милування природою для учнів 1–2 класів в позаурочний час. Доберіть тему уроку, пов'язану з своєрідним станом природи: листопад, перший сніг, відлига, поява райдуги тощо. Розробіть сценарій уроку.

Завдання 2. Запропонуйте теми (не менше трьох) для проведення уроку-квесту для учнів 4 класу.

Завдання 3. Розробіть сценарій уроку-квесту за однією з тем завдання 2.

Питання для самоконтролю:

1. Який урок вважається нестандартним?
2. Назвіть основні типи нестандартних уроків.
3. Яка особливість уроків, проведених в нестандартній формі?
4. Яке значення в навчальному процесі мають уроки, проведені в нестандартній формі?
5. Дайте характеристику уроку-конференції.
6. Дайте характеристику уроку-вікторині.
7. Дайте характеристику уроку милування природою.
8. Дайте характеристику уроку мислення серед природи.

Практична робота № 15

Тема: Організація та методика проведення уроку узагальнення і систематизації знань.

Мета заняття: ознайомитися з методикою проведення уроку узагальнення і систематизації знань. Навчитися самостійно складати сценарій уроку з курсу «Я досліджую світ» та підбирати відповідну наочність. Вчитися аналізувати уроки своїх однокурсників.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Законспекуйте теми уроків узагальнення і систематизації знань, використовуючи підручник з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (авт. Т.Г. Гільберг та ін., 1–4 класи). Записи оформити у вигляді таблиці:

Клас	Тема уроку

Завдання 2. Складіть фрагмент уроку самостійної роботи (усних або письмових вправ). Тему і клас оберіть самостійно, користуючись таблицею завдання 1.

Завдання 3. Розробіть сценарій узагальнюючого уроку за підсумками спостережень за неживою і живою природою чи працею людей у літній, осінній, зимовий і весняний сезони. Клас і тему оберіть самостійно.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте характеристику уроку узагальнення і систематизації знань.
2. Яка основна дидактична мета цього уроку?
3. Яка структура уроку узагальнення і систематизації знань?
4. Яке значення в навчальному процесі має урок узагальнення і систематизації нових знань?
5. Опишіть методику проведення уроку узагальнення і систематизації знань.
6. Які методи та методичні прийоми характерні для цього уроку?

Практична робота № 16

Тема: Організація та методика проведення уроку-екскурсії.

Мета заняття: ознайомитися з організаційними моментами та методикою проведення уроку-екскурсії. Навчитися самостійно складати сценарій уроку-екскурсії та підбирати відповідну наочність.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Використовуючи програму та діючі підручники з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (1–4 клас) складіть перелік тем та місць екскурсій по вивченню рідного краю. Записи оформити у вигляді таблиці:

Тема екскурсії, клас	Вид	Маршрут	Орієнтовані завдання для учнів	Опрацювання матеріалів екскурсій

Завдання 2. Складіть план-конспект уроку-екскурсії з інтегрованого курсу відповідно до умов вашої місцевості. Визначте мету, місце проведення (природа, музей чи екскурсія на виробництво), маршрут та обладнання для екскурсії. Клас і тему оберіть самостійно.

Завдання 3. Доберіть об'єкти для спостереження на екскурсії (завдання 2) та підготуйте завдання для учнів. Приділіть увагу розкриттю екологічних взаємозв'язків між об'єктами та явищами природи, між природою і людиною.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте урок-екскурсію. Опишіть його структуру.
2. Яка основна дидактична мета уроку-екскурсії?
3. Яке місце уроку-екскурсії в навчальному процесі?
4. Назвіть типи уроків-екскурсій. Дайте їх характеристику.
5. В чому полягає підготовка вчителя до уроку-екскурсії?
6. Назвіть правила поведінки під час екскурсії у природу.
7. Яка сутність спостереження на уроці-екскурсії?
8. Назвіть види спостережень на уроках-екскурсіях (за тривалістю виконання, за формою організації діяльності учнів, за часом проведення, за видом пізнавальної самостійності).
9. Опишіть методику організації і проведення уроку-екскурсії.

Практична робота № 17

Тема: Методика проведення позаурочної та позакласної роботи з природничої освітньої галузі.

Мета заняття: ознайомитися з основними напрямками позаурочної та позакласної роботи з природничої освітньої галузі в початковій школі.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Використовуючи програму та діючі підручники з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (1–4 клас) складіть перелік видів позаурочної роботи, яку повинен проводити вчитель.

Завдання 2. Запропонуйте один з видів позакласної роботи з предметів природничої галузі та складіть сценарій цього заходу.

Завдання 3. Складіть перелік літератури для позакласного читання про природу для учнів початкових класів (не менше 10 найменувань). Оформити у вигляді таблиці:

№ п/п	Назва книги	Автор	Видавництво	Рік видання
1				

Завдання 4. Опрацюйте журнали (наприклад «Учитель початкової школи») за останні п'ять років щодо вмісту в них статей про організацію позакласної роботи з природничої освітньої галузі в початковій школі.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть допоміжні форми організації навчального процесу з природничої освітньої галузі в початковій школі.
2. Назвіть види позаурочної роботи в початковій школі? Їх сутність.
3. Яке значення має позаурочна робота з природничої галузі?
4. Опишіть методику організації домашньої навчальної роботи.
5. Які види домашніх завдань з природничої галузі?
6. Яка роль домашніх завдань в оволодінні молодшими школярами навичками самостійної роботи?
7. Яке значення літніх завдань?
8. Наведіть приклади літніх завдань з предметів природничої галузі.
9. Назвіть види позакласної роботи? Їх сутність.
10. Яке значення має позакласна робота з природничої галузі?

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Зміст і очікувані результати інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
2. Модельні програми, календарно-тематичне і поурочне планування курсу «Я досліджую світ».
3. Загальноосвітні та виховні завдання курсу «Я досліджую світ».
4. Методи наукового дослідження.
5. Природнича, громадянська та історична освітні галузі в контексті нового Державного стандарту початкової освіти (2018 р.).
6. Описово-систематичний напрямок у розвитку біології (поч. ХІХ ст). Система природи К. Лінея.
7. Внесок українських науковців у розвиток методики навчання природничої галузі (Т.М. Байбара, О.А. Біда, Н.С. Коваль, А.М. Крамаренко та ін.).
8. Особливості вивчення курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах.
9. Особливості вивчення курсу «Я досліджую світ» у 3–4 класах.
10. Процес навчання, характеристика його компонентів. Структура процесу навчання.
11. Краєзнавчий підхід у відборі навчального матеріалу.
12. Навчальні освітні осередки в початковій школі.
13. Методика організації засвоєння знань при вивченні природничої освітньої галузі.
14. Дидактична суть методу навчання, структура та загальна характеристика.
15. Загально-дидактичні методи навчання при вивченні природничої освітньої галузі.
16. Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів.
17. Методи стимулювання й мотивування навчально-пізнавальної діяльності учнів.
18. Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності учнів.
19. Метод як сукупність методичних прийомів.
20. Методи організації процесу навчання з курсу «Я досліджую світ».
21. Поетапне усвідомлення молодшими школярами довкілля. Визначення поняття «природа». Природне та штучне навколишнє середовище.
22. Спостереження. Класифікація спостережень за тривалістю виконання, за формою організації діяльності учнів, за часом проведення, за рівнем пізнавальної самостійності.
23. Поняття форм організації навчання. Класифікація форм організації навчання.
24. Форми організації освітнього процесу з курсу «Я досліджую світ».
25. Інтерактивні уроки: специфіка і структура, методика проведення уроку.

- 26.Інтегровані уроки в початковій школі. Специфіка і структура, методика проведення уроку.
- 27.Індивідуальна позакласна робота з природничої освітньої галузі.
- 28.Вибір форм організації навчання у процесі вивчення курсу «Я досліджую світ».
- 29.Поняття дидактичної гри, роль і мета дидактичної гри в навчанні молодших школярів.
- 30.Підготовка вчителя до проведення дидактичних ігор.
- 31.Використання гри та цікавих матеріалів при вивченні курсу «Я досліджую світ».
- 32.Методика використання гри і цікавих завдань на різних етапах уроку.
- 33.Особливості організації та обладнання куточка живої природи та краєзнавства в початковій школі.
- 34.Матеріали для тематично-календарного і поурочного планування курсу «Я досліджую світ».
- 35.Особливості організації роботи на навчально–дослідній ділянці в початковій школі.
- 36.Контроль навчальних досягнень учнів початкової школи, його функції.
- 37.Технологія портфоліо. Основні види портфоліо.
- 38.Методичні рекомендації оцінювання учнів 1–2 класів.
- 39.Методичні рекомендації оцінювання учнів 3–4 класів.
- 40.Педагогічні вимоги до контролю навчальних досягнень учнів початкових класів.
- 41.Формування екологічної культури учнів початкової школи як психолого-педагогічна проблема.
- 42.Формування екологічної культури підростаючого покоління.
- 43.Екологічне навчання і виховання учнів початкових класів на уроках «Я досліджую світ». Результат екологічного виховання.
- 44.Уроки, виховні заходи екологічної спрямованості, екологічні акції, екотижні, ековечори, як форми організації екологічної освіти в початкових класах.
- 45.Формування екологічних умінь в молодших школярів на «Уроках для стійкого розвитку. Школа друзів планети».
- 46.Умови організації навчально-виховного процесу в малокомплектній школі.
- 47.Типи уроків з природничої освітньої галузі в малокомплектній школі, їх особливості.
- 48.Організація самостійної роботи в малокомплектній школі під час вивчення курсу «Я досліджую світ».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арбузова Е.Н. Методика обучения биологии. Для подготовки кадров высшей квалификации: учеб. пособие для вузов / Е.Н. Арбузова, В.И. Лошенко, Р.В. Опарин, А.В. Сахаров. – М.: Издательство Юрайт, 2019. – 201 с. – (Серия: Образовательный процесс).
2. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. – К.: Веселка, 1998. – 334 с.
3. Барліт О.О. Герд Олександр Якович – основоположник наукової методики викладання природознавства. <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/3/7.pdf>
4. Басов Н.Ф. Продолжатель идей К.Д. Ушинского (Василий Порфирьевич Вахтеров. 1853–1924) / Н.Ф. Басов // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика, 2014, Том 20. – С. 13–15.
5. Бібліотека методичних матеріалів для освітян. Всеосвіта. <https://vseosvita.ua/library>
6. Біда О.А. Основні етапи розвитку методики викладання природознавства і сільськогосподарської праці в школі: Для вчителів початкових класів і студентів педагогічних факультетів / О.А. Біда. – К.: Наук. світ, 2000. – 53 с.
7. Богуславский М.В., Занаев С.З. Педагогическая система Михаила Николаевича Скаткина: генезис и значение: Монография. – М.: 2018. – 258 с.
8. Бондар В.Г. Позакласна робота з природознавства в початковій школі / В.Г. Боднар // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Вип. № 1, 2017. – С. 25–28.
9. Васянович Г. Принцип природовідповідності у педагогічній творчості К.Д. Ушинського / Григорій Васянович // Костянтин Ушинський. Серія: Видатні українські педагоги. – Львів: СПОЛОМ, 2014. – Вип. 5. – С. 22–32.
10. Виноградова Н.Ф. Окружающий мир: 1-4 классы. Методика обучения. – М.: Вентане-Графф, 2005. – 240 с.: ил. – (Начальная школа XXI века).
11. Височан Л.М. Методика викладання природознавства: курс лекцій. Навчально-методичний посібник для студентів ОКР «Бакалавр» галузі знань 0101 Педагогічна освіта напряму підготовки: 6.010102 Початкова освіта / Л. Височан – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – 170 с.
12. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу»: – Київ.: Видавництво «Алатон», 2019. – 128 с.
13. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ: підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.): ч. 1 / Гільберг Тетяна та ін. – Київ: Генеза, 2018. – 112 с.: іл.

14. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ: підруч. інтегр. курсу для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.): ч. 2 / Тетяна Тарнавська, Ольга Гнатюк, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2018. – 112 с.: іл.
15. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ: підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.): ч. 1 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2019. – 144 с.: іл.
16. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ: підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.): ч. 2 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2019. – 144 с.: іл.
17. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ: підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.): ч. 1 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Лариса Грубіян, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2020. – 160 с.: іл.
18. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ: підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.): ч. 2 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Лариса Грубіян, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2020. – 160 с.: іл.
19. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ: підруч. для 4 кл. закл. заг. серед. освіти (У 2 ч.): Ч. 1 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2021. – 160 с.: іл.
20. Гільберг Т.Г. Я досліджую світ: підруч. для 4 кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-ох ч.): ч. 2 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Лариса Грубіян, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2021. – 160 с.: іл.
21. Гільберг Т.Г. / Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 1-2 класах ЗЗСО на засадаї компетентнісного підходу / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2020. – 256 с.
22. Гнатів О.В. К.П. Ягодовський – учений, педагог, практик http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/373/1/Gnativ_K_K_P_Yahodovskiy.pdf
23. Дубяга С.М. Педагогічні технології в початковій школі: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів на пряму підготовки «Початкова освіта» / Авт.-укл. С.М. Дубяга. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 160 с. – (Інновації в початковій школі).
24. Журнал «Учитель початкової школи». <http://pochatkovashkola.net/journal.htm>
25. Ідеї К.Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної освіти та науки: 1991-2010 рр.: до 185-річчя від дня народж.: біобібліогр. покажч. / Акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В.О. Сухомлинського; упоряд.: А.М. Доркену, І.О. Іванова, Т.В. Лога; авт. вступ. ст. Л.Д. Березівська; наук. ред.: П.І. Рогова, А.М. Доркену; бібліогр. ред. І.О. Іванова; наук. консультанти: О.В. Сухомлинська, О.Я. Чебикін; рецензенти: Л.Д. Березівська, О.М. Яценко. – Одеса, 2010. – 124 с. – (Сер. „Видатні педагоги світу”; Вип. 5).

26. Ковальчук В.І. Ідеї народності в спадщині К.Д. Ушинського у вимірах сучасної освіти / В.І. Ковальчук // Ідеї К.Д. Ушинського в сучасній педагогіці (до 190-річчя від дня народження К.Д. Ушинського): матер. Міжнарод. наук.- практ. конф., 20–21 лют. 2014 р. – С. 210–219.
27. Козина Е.Ф. Методика преподавания естествознания: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е.Ф. Козина, Е.Н. Степаняп. – М.: Академия, 2004. – 496 с.
28. Коробченко А.А. Роль В.Ф. Зуєва у формуванні змісту шкільної природничої освіти (кінець XVIII – початок XIX ст.) / А.А. Коробченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013 р., Вип. 28 (81). С. 16–23.
29. Крамаренко Алла. Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП "Початкова освіта". Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. 420 с.
30. Логвина-Бык Т.А. Методические идеи В.В. Половцова в области биологического и экологического образования / Т.А. Логвина-Бык, Н.В. Бык // Методика обучения биологии и экологии: истоки и перспективы развития 2017 р., Вип. 3. С. 39–45.
31. Методика навчання природознавства в початкових класах. <https://www.twirpx.com/file/1538731/grant/>
32. Методика преподавания естествознания («Окружающий мир») в начальной школе: учебное пособие / С.А. Осяк, О.Б. Лобанова, Л.Н. Храмова, Г.Г. Майорова. – Красноярск: Сиб. федерал. ун-т, 2015. – 109 с.
33. Нова Українська Школа. Міністерство освіти і науки України. [https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola\](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola)
34. Нова Українська Школа. <https://nuschool.com.ua/> Мозуль І.В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до навчання природознавства молодших школярів в освітній системі університету / І.В. Мозуль // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць, Вип. 51, КНЛУ, 2015. – С. 133–137.
35. Основи природознавства з методикою навчання: роб. навч. прог. [для студ. напрям підготовки 6.010102 «Початкова освіта»] / уклад. К.А. Романенко. – Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017. – 29 с.
36. Підласий І.П. Педагогіка початкової школи: підручник, 2010. <http://ibib.ltd.ua/osobennosti-malokomplektnoy-shkolyi-26183.html>
37. Помелов В.Б. Видный российский педагог В.П. Вахтеров (К 165-летию со дня рождения) / В.Б. Помелов // Педагогика. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2018. № 1(09) С. 103–109. <https://doi.org/10.30853/pedagogy.2018-1.22>
38. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти (2018 р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

39. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти (2012 р.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text>
40. Спеціальна методика курсу «Я і Україна»: навч. посібник для студентів факультетів дошкільної та корекційної освіти вищих навчальних закладів / уклад. Надія Петрівна Голуб; Міністерство освіти і науки України, Уманський ДПУ імені Павла Тичини. – Умань: ВІЗАВІ, 2015. – 115 с.
41. Танська В.В. Методика навчання природознавства у початковій школі: Навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 236 с.
42. Теоретико-методологічні засади побудови курсу методики викладання природознавства. <https://shag.com.ua/lekciya-tema-teoretiko-metodologichni-zasadi-pobudovi-kursu-me.html>
43. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/nush/04/11/1tipova-osvitnya-programa-rozroblena-pid-kerivnitstvom-oya-savchenko.docx>
44. Цюпка В.П. Методика преподавания естествознания в начальных классах: учеб. пособие / В.П. Цюпка. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2006. – 172 с.
45. Чумахідзе Т. Підготовка вчителів початкових класів до організації дослідницької діяльності учнів у природі: історичний аспект / Т. Чумахідзе // Науковий Вісник Чернівецького Університету: Збірник Наукових Праць. Педагогіка та психологія. Вип. 470. – Чернівці, 2009. С. 141–148.
46. Шлемпа О.А. А.А. Половинкин о значении экскурсий в преподавании физической географии // Междисциплинарный потенциал устной истории и новые пути развития исторического знания: материалы Междунар. науч. конф. (Чебоксары, 23 апр. 2021 г.) / редкол.: О.Н. Широков [и др.] – Чебоксары: ИД «Среда», 2021. – С. 154-157. – ISBN 978-5-907411-29-6.
47. Шлемпа О.А. А.А. Половинкин и современность // Геопространственные исследования общественных и природных систем: теория и практика: сборник статей – Чебоксары: ИД «Среда», 2019. – С. 186–188. – ISBN 978-5-6043435-5-5.
48. Я досліджую світ: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко – Київ: Світич, 2020.
49. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко – Київ: Світич, 2018.
50. Я досліджую світ: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко – Київ: Світич, 2019.
51. Я досліджую світ: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко – Київ: Світич, 2021.

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,86. Зам. № 31. Наклад 100 прим.
Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18. E-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції –
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*